

Nyíregyházán tanuló fiatalok továbbtanulási aspirációja

Bevezetés

A tanulmány¹ Nyíregyháza városában 2015-ben tanulmányokat folytató középiskolások (15–18 év) és fiatal felnőttek (19–24 év, illetve 25–29 év) továbbtanulására vonatkozó nézeteit és az azok mögött meghúzódó okokat foglalja össze.

A kutatás létjogosultságát az indokolja, hogy az elmúlt évtizedekben a fiatalok életében számos változás következett be, amely előidézte az úgynevezett ifjúsági korszakváltást (Gábor 2004). Hatására a fiatalság egy sajátos, homogénnek nem nevezhető társadalmi csoportná nőtt ki magát, amely csoportban a különböző korosztályok eltérő attitűdökkel, értékekkel, jövőképekkel, továbbtanulási aspirációkkal rendelkeznek (Csákó 2004).

Az ifjúság és az oktatás kapcsolatának vizsgálatára számos kezdeményezés született. Az Európai Tanács Ifjúsági és Sport Igazgatóság missziójának célja volt egy Európán átívelő ifjúságpolitikai koncepció kialakítása és implementációja, amely 2008-ban elérte Magyarországot is (Walther et al. 2008).

Létrehozták az Új Ifjúsági Szemle ifjúságelméleti folyóiratot, amely 2003-tól 2011-ig folyamatosan közzétette az ifjúság területén dolgozó szakemberek írásait az ifjúságpolitika, az ifjúsági közélet, valamint az ifjúságkutatás problémakörének szempontjából.

2010 februárja és 2012 decembere között Prof. Dr. Szabó Ildikó kutatásvezető koordinálásával megvalósult a *Campus-lét a Debreceni Egyetemen. Csoportok, csoporthatárok, csoportkultúrák* című kutatás (OTKA K 81858), amely a nappali tagozaton tanuló debreceni egyetemi hallgatók kortársi szocializációját igyekezett jellemezni (Fényes & Szabó 2014).

2000-ben útnak indították a magyarországi nagymintás ifjúsági kutatássorozatot, melynek minden egyes adatfelvételi hullámában (2000, 2004, 2008, 2012) kiemelt helyen szerepelt az ifjúságra jellemző oktatási körülmények és tényállások tisztázása, a korosztályok iskolázottságára vonatkozó információk feltárása (Nyüsti 2012). E kutatássorozat jelentette kiindulópontját a *Nyíregyháza Ifjúsága 2015* című kutatás alapkoncepciójának.

¹ A tanulmány alapját a *Nyíregyháza Ifjúsága 2015* című kutatás képezi, amely a Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal és a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar együttműködésében valósult meg. A kutatás vezetője dr. Huszti Éva (huszti.eva@foh.unideb.hu).

A kutatás ismertetése

A kutatás kérdései és feltevései

Empirikus vizsgálatom célja a Nyíregyházán tanuló ifjúság továbbtanulási szándékainak feltérképezése: mely szocio-demográfiai tényezők determinálják a továbbtanulási szándékot?

Feltételezésem az, hogy a tanulók családjának anyagi helyzete (és ezzel összefüggésben a társadalmi státusz) jelentősen befolyásolja a továbbtanulásra vonatkozó terveket.

H₁: Minél kedvezőbb szubjektív anyagi helyzetben, illetve társadalmi státuszban van az adott fiatal, annál valószínűbb a továbbtanulási szándéka (Coleman 1966; Bourdieu 1978; Meleg 1996; Kispálné & Vincze 2009).

A fiatalok életét, értékrendjét, látásmódját és akár a kulturális tőkéhez való hozzájárását is erőteljesen befolyásolja a családi háttér, a család szocializációja. A családi háttér egyik összetevője az emberi tőke, amelyet az adott egyén szüleinek iskolázottsága is jellemez. Úgy vélem, hogy a továbbtanulási aspirációt mint eredményességi mutatót a szülők iskolai végzettsége nagymértékben meghatározza.

H₂: Minél magasabb kvalifikációval rendelkeznek a szülők, annál nagyobb eséllyel fog továbbtanulni a gyermek is (Coleman 1966; Bourdieu 1978; Pusztai 2009).

A kutatás mintája és módszerei

Jelen tanulmány alapját a *Nyíregyháza Ifjúsága 2015*² című kutatás Oktatás elnevezésű kérdésblokkja biztosítja. Az oktatás dimenzióinak vizsgálata követi a magyarországi nagymintás ifjúságkutatások oktatási helyzetképre vonatkozó állítások, kérdések szerkezetét és tematikáját, ezzel lehetővé téve a régiós és az országos adatokkal való összehasonlítást. A kutatás során kérdőíves módszert alkalmaztak, kérdezőbiztosok bevonásával. A felmérés 2015. június elejétől szeptember végéig tartott.

A kérdőíves felmérésben két korcsoportot vizsgáltak, a 15–18, illetve a 19–29 éveseket. A 15–18 éves korcsoport mintáját a Nyíregyházán tanuló középiskolások alkották. 300 fiatalból 240-et értek el a kérdőívekkel. A 19–29 éveseknél a két fő szempont az volt, hogy egyrészt 600 olyan fiatal legyen megkérdezve, aki állandó bejelentett nyíregyházi lakcímmel rendelkezik, másrészt meg legyen szólítva 100 olyan hallgató is, aki ugyan nem rendelkezik nyíregyházi lakcímmel, de valamelyik Nyíregyházán működő felsőoktatási intézményben/Karon³ folytat tanulmányt. Az adatfelvétel során tapasztalható, a tolerálhatónál nagyobb arányú sikertelen felkeresések miatt át kellett térniük a kérdezőbiztosoknak a „hólabda módszerre”, így a vizsgált célcsoport nem tekinthető reprezentatívnak. Összesen 493 sikeres kérdés zajlott a korcsoportban (Husztai, Takács & Hüse 2016).

² A *Nyíregyháza Ifjúsága 2015* című kutatás által érintett területek a következők: iskolai helyzet, családi helyzet, munkaerő-piaci jellemzők, egzisztenciális helyzet, kulturális fogyasztás, sport/szabadidő, közösségi élet, egészség/életmód/szexualitás, média.

³ Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar (<http://www.de-efk.hu/>), Nyíregyházi Egyetem (<http://www.nyf.hu/>), Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola (<http://www.atanaz.hu/>).

A kutatás eredményei

Továbbtanuláson a Nyíregyháza városában tanuló fiatalok 54,72 százaléka gondolkodik, amely arány mind az országos átlagot (31%), mind a régió, mind a megye átlagát is meghaladja (Hajdú-Bihar megye 40%, Jász-Nagykun-Szolnok megye 21%, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 41%) (Szabó & Nagy 2015).

A korcsoportonkénti vizsgálat szerint a 15–18 éves korcsoport az, amely szignifikánsan nagyobb arányban, 51,4 százalékban vallja magáról, hogy szeretne még a jövőben továbbtanulni, újabb végzettséget, képesítést megszerezni ($p=0,000$). A 19–24 és a 25–29 év⁴ közöttiekre egyértelműen az jellemző, hogy ők már nem akarnak (tovább)tanulni életük során. Mindkét korcsoport azonos arányban, 44,1 százalékban vallja ezt magáról (1. táblázat).

1. táblázat: Továbbtanulási tervek alakulása korcsoportok szerint (%)

		Akar tanulni?				Összesen	
		nem válaszol	nem tudja	igen	nem		
korcsoportok	15–18 év	N	2	11	179	19	211
		%	3,2%	29,7%	51,4%	11,8%	34,7%
	19–24 év	N	40	19	133	71	263
		%	64,5%	51,4%	38,2%	44,1%	43,3%
	25–29 év	N	20	7	36	71	134
		%	32,3%	18,9%	10,3%	44,1%	22,0%
Összesen	N	62	37	348	161	608	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Khi-négyzet próba szignifikancia értéke		0,000 ***					

A *** jelöli a 0,001 alatti, a ** jelöli a 0,001 és a 0,01 közötti, a * jelöli a 0,01 és a 0,05 közötti szignifikancia szintet jelöl

Forrás: Nyíregyháza Ifjúsága 2015

Tanulmányom további részében azt vizsgálom meg, hogy milyen szocio-kulturális háttér jellemzi a Nyíregyházán továbbtanulni szándékozó fiatalokat.

A keresztábra elemzések eredményeinek ismeretében megállapítható, hogy a társadalmi státusz⁵ ($p=0,001$), valamint az édesanya iskolai végzettsége ($p=0,009$) azok a tényezők, amelyek szignifikánsan befolyásolják a gyermekek továbbtanulási szándékát: a legjobb társadalmi helyzetben élők, illetve a legalább érettségivel rendelkező édesanyák gyermekei között található meg a legtöbb továbbtanulni szándékozó fiatal.

⁴ 19–24 évesek legmagasabb befejezett iskolai végzettsége döntően felsőfokú akkreditált szakképzés (48%), a 25–29 éveseké BSc alapképzés (12,9%).

⁵ A társadalmi helyzet az „egyének helyzetét fejezi ki az adott egyének átfogó és viszonylag állandó társadalmi környezetében” (idézi Farkas 2013:111). A társadalmi helyzet egyéni megítélése 1-től (alsó társadalmi csoport) 5-ig (felső társadalmi réteg) terjedő ranglétrán törtéző jelöléssel történt.

Az édesapa iskolai végzettségének ($p=0,061$) és a szubjektív anyagi helyzetnek⁶ ($p=0,200$) nincsen differenciáló hatása a gyermek jövőképe alakítása szempontjából (2. táblázat).

2. táblázat: A továbbtanulni szándékozó és nem szándékozó fiatalok aránya a társadalmi háttérváltozók mentén (%)

		Továbbtanulást tervez?		Összesen
		nem	igen	
szubjektív anyagi helyzet NS	nem jönnek ki a jövedelmükből	41,7	58,3	100 (461)
	kijönnek a jövedelmükből	32,4	67,6	
társadalmi státusz **	alsó	46,6	53,4	100 (419)
	felső	29,0	71,0	
anyai iskolai végzettség **	érettségi nélkül	42,4	57,6	100 (435)
	minimum érettségivel	29,7	70,3	
apai iskolai végzettség NS	érettségi nélkül	38,5	61,5	100 (412)
	minimum érettségivel	29,6	70,4	

A *** jelöli a 0,001 alatti, a ** jelöli a 0,001 és a 0,01 közötti, a * jelöli a 0,01 és a 0,05 közötti szignifikancia szintet jelöl.

Forrás: Nyíregyháza Ifjúsága 2015

Mindemellert megvizsgálom azt is, hogy az előzőekben ismertetett szocio-demográfiai tényezők hatásai – a továbbtanulási szándéokra vonatkozóan – akkor is fenn állnak-e, ha egyszerre vonom be őket a többdimenziós statisztikai eljárásba, a logisztikus regressziós modellbe.⁷ Az 1. modell a 15–29 évesekre, a 2. modell a 15–18 évesekre, a 3. modell a 19–24 évesekre, a 4. modell a 25–29 évesekre vonatkozik.

Az 1. modell eredményei azt támasztják alá, hogy a Nyíregyházán tanuló ifjúság (15–29 évesek) továbbtanulási szándékára vonatkozó magyarázatból a társadalmi státuszváltozó az, amely kiveszi a részét ($p=0,005$). Ez pozitív hatást gyakorol a továbbtanulási szándéokra, vagyis a közép-, a felsőközép- és a felső társadalmi csoport tagjainak 2,1-szer nagyobb arra az esélyük, hogy tovább akarjanak tanulni, mint azoknak, akik az alsó- és az alsóközép társadalmi csoport tagjai.

Amennyiben a korcsoportokat külön-külön vonom be a vizsgálatba, látható, hogy a 19 és 24 év közöttiek (3. modell) továbbtanulási szándékait szintén a társadalmi státusz befolyásolja jelentősen ($p=0,049$), méghozzá pozitív irányban. A közép-, a felsőközép- és a felső társadalmi csoport tagjainak már 2,3-szer nagyobb arra az esélyük, hogy tovább akarjanak tanulni, mint azoknak, akik az alsó- és az alsóközép társadalmi csoport tagjai.

⁶ Az anyagi háttér vizsgálatánál a szubjektív megítélést vizsgálom az alábbi válaszlehetőségekkel: gondok nélkül élünk; beosztással jól kijövünk; éppen hogy kijövünk a jövedelmükből; hónapról hónapra anyagi gondjaink vannak; nélkülözések között élünk.

⁷ A szocio-demográfiai tényezők hatását Kovács (2015) nyomán vizsgálom meg.

A 2. és a 4. modell értelmében nem látható olyan, a vizsgálatba bevont szocio-demográfiai/független változó, amely befolyásolná a 15–18 évesek és a 25–29 évesek⁸ továbbtanulási szándékát (3. táblázat).

Összegességében a logisztikus regressziós modellek eredményei részben igazolják a H_1 és a H_2 feltevésemet.

3. táblázat: Logisztikus regressziós együtthatók a továbbtanulási szándékra vonatkozóan

	Exp (B) 1. modell	Exp (B) 2. modell	Exp (B) 3. modell	Exp (B) 4. modell
	Ifjúság	15–18 évesek	19–24 évesek	25–29 évesek
Szubjektív anyagi helyzet 0: nem jönnek ki a jövedelmükből 1: kijönnek a jövedelmükből	0,775	,000	,483	–
Társadalmi státusz 0: alsó 1: felső	2,138**	2,417	2,307*	0,969
Anyai iskolai végzettség 0: érettségi nélkül 1: minimum érettségi	1,136	4,276	,779	1,339
Apai iskolai végzettség 0: érettségi nélkül 1: minimum érettségi	1,087	,663	1,209	1,588
Konstans	1,149	1,196	2,261	0,324
A modell illeszkedése ¹	2,32	8,39	2,73	1,77

A *** jelöli a 0,001 alatti, a ** jelöli a 0,001 és a 0,01 közötti, a * jelöli a 0,01 és a 0,05 közötti szignifikancia szintet jelöl.

¹ -Log-Likelihood csökkenése százalékban.

Forrás: Nyíregyháza Ifjúsága 2015

A középiskolai korosztályban a szakközépiskolások (48,8%) és gimnazisták (45,1%) legfontosabb célja az érettségi megszerzése ($p=0,000$). A gimnazisták távlati céljai között szerepel az egyetemi alapképzésben ($p=0,000$) és az egyetemi mesterképzésben történő továbbtanulás ($p=0,000$). Az előbb említett képzésben történő részvételt a válaszadó hallgatók 56,1 százaléka tartja valószínűnek, az utóbbit 65,3 százalék. A szakközépiskolások jövőbeni tervei között a szakmaszerzés szerepel legfontosabb célként ($p=0,000$), arányuk 70,0 százalék (4. táblázat).

⁸ A 25–29 évesek szubjektív anyagi helyzetének hatásvizsgálata kimarad, mert 147 főből mindösszesen 14 fő tartozik a „nem jövünk ki a jövedelmünkből” csoportba.

4. táblázat: A 15–18 évesek továbbtanulási terveinek alakulása iskolai végzettség szerint (%)

Képzési szint	Továbbtanulási tervek			
	(Másik) szakma	Érettségi	Egyetemi alapképzés (BA/BSc)	Egyetemi mesterképzés (MA/MSc)
Gimnázium	11,7	45,10 ***	56,10 ***	65,30 ***
Szakközépiskola	70,0 ***	48,80 ***	39,8	33,3
Szakiskola	18,3	6,1	4,1	1,4
Összesen	100 (60)	100 (164)	100 (98)	100 (72)

A *** jelöli a 0,001 alatti, a ** jelöli a 0,001 és a 0,01 közötti, a * jelöli a 0,01 és a 0,05 közötti szignifikancia szintet jelöl.

Forrás: Nyíregyháza Ifjúsága 2015

5. táblázat: A 19–24 évesek továbbtanulási terveinek alakulása iskolai végzettség szerint (%)

Képzési szint	Mit szeretne a közeljövőben tanulni?			
	Szakma		MSc/Ma	
	igen	nem	igen	nem
Általános iskola	5,1%	0,0%	1,9%	2,2%
Szakközépiskola (érettségi)	41,0%	21,2%	13,5%	46,7%
Szakképzés érettségi után	17,9%	3,8%	5,8%	11,1%
Felsőfokú akkreditált szakképzés	0,0%	5,8%	5,8%	2,2%
Osztatlan főiskola	7,7%	21,2%	11,5%	17,8%
Osztatlan egyetem	5,1%	9,6%	11,5%	6,7%
Alapképzés (BA/BSc)	23,1%	34,6%	48,1%	11,1%
Mesterképzés (MA/MSc)	0,0%	3,8%	1,9%	2,2%
PhD	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Összesen	100% (39)	100%(52)	100% (52)	100%(45)
Khi-négyzet próba szignifikancia értéke	0,012 *		0,002 **	

A *** jelöli a 0,001 alatti, a ** jelöli a 0,001 és a 0,01 közötti, a * jelöli a 0,01 és a 0,05 közötti szignifikancia szintet jelöl.

Forrás: Nyíregyháza Ifjúsága 2015

A 19–24 éves ifjúságról elmondható, hogy akik jelenleg BSc diplomával rendelkeznek, azok az egyetemi mesterképzést preferálják ($p=0,002$). 48,1 százalékuk azt tartja való-

színűnek, hogy az alapdiploma mellé mesterfokozatot is kíván szerezni a közeljövőben. Akik szakközépiskolai végzettséggel rendelkeznek, azok számára a szakmai fejlődés, a szakmai végzettség megszerzése vezérli a továbbtanulási döntést, 41 százalékuk vélekedik így (5. táblázat).

A 25 és 29 év közöttiek továbbtanulási terveiről a magas válaszmegragadás miatt nem lehet elemzést végezni.

Azt is elemzem, mi lehet a továbbtanulás hátterében, melyek lehetnek azok a szubjektív kiváltó okok, amelyek az iskolai pályafutás kitolását idézhetik elő.⁹

Az eredmények azt mutatják – akárcsak az Oktatási Hivatal által támogatott kutatási programban (*Oktatási Hivatal 2014*) –, hogy a Nyíregyházán tanulók körében a továbbtanulás három legfőbb kiváltó oka: a minél jobban fizető állás (63,9%), a végzettség nélkül nincs esélyem a normális életre (12%) és az azzal foglalkozhassak, amit igazán szeretek.

Ezeknek a motivációknak a megítélésben nem figyelhetők meg jelentős eltérések a különböző korcsoportok között ($p=0,761$).

Összegzés

Kutatásom során a Nyíregyházán tanuló ifjúság (15–29 évesek) továbbtanulásra vonatkozó nézeteit, azoknak az okát és miértjét elemeztem.

A válaszadók 54,72 százalékának szerepel a távlati céljai között a továbbtanulás, amelyet elsősorban a társadalmi státusz határoz meg: a közép-, a felsőközép- és a felső társadalmi csoport tagjainak 2,1-szer nagyobb arra az esélyük, hogy továbbtanuljanak, mint azoknak, akik az alsó- és az alsóközép társadalmi csoport tagjai.

Az életkor szerinti vizsgálat azt mutatta, hogy leginkább a 15–18 évesek szeretnének a jövőben továbbtanulni (91,7%), méghozzá azért, mert úgy gondolják iskolai bizonyítványok, tanúsítványok, oklevelek nélkül nincs arra esélyük, hogy megfelelő munkát találjanak, és hogy azzal tudjanak foglalkozni, amit igazán szeretnének. Számukra az iskolai életpálya sokrétűsége és az iskolai pályafutás időbeli kitolása a „normális” élet zálogát jelenti, amely biztosítja az egzisztenciális alapokat. A továbbtanulási szándékok hátterében az édesanyák iskolai végzettsége áll: az anyák iskolai végzettsége jelentősen meghatározza és befolyásolja a gyermekük iskolázottsági szintjét, vagyis az anyák iskolai végzettségének fontos szerepe van a gyerekek továbbtanulási terveiben. Sok szempontból az anyák iskolai végzettségének szintje inspirálja a gyerek tanulási terveit (*Fónai & Szigeti 2016*).

Összességében a tanulmány eredményei támpontot nyújt(hat)nak a helyi döntéshozóknak abban, hogy mely ifjúsági korcsoportot célszerű figyelembe venni a térség oktatáspolitikai koncepciójának kialakítása során.

⁹ Vizsgált válaszlehetőségek: minél jobban fizető állás megszerzése; a manapság megfelelő végzettség nélkül nincs esély normális életre; az azzal foglalkozhassak, amit igazán szeretek; a családom és a környezetem elvárja; a szeretek tanulni; az elég erről később döntenem; a természetes, hogy további végzettséget szerezsek; a folyamatos tanulás ma már nélkülözhetetlen és az egyéb kategóriákat elemzem.

IRODALOM

- BOURDIEU, P. (1978) *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- COLEMAN, J. S. ET AL. (1966) *Equality of Educational Opportunity*. U.S. Government Printing Office, Washington.
- CSÁKÓ MIHÁLY (2004) Ifjúság egy átagolóldó társadalomban. In: GÁBOR KÁLMÁN & JANCÁS CsABA (eds) *Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben*. Belvedere Meridionale, Szeged. pp. 11–14.
- FARKAS ZOLTÁN (2013) A társadalmi helyzet fogalmának értelmezései. *Társadalomkutatás*, vol. 31, No. 2, pp. 109–124.
- FÉNYES HAJNALKA & SZABÓ ILDIKÓ (2014 eds) *Campus-lét a Debreceni Egyetemen. Ifjúságszociológiai tanulmányok*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- FÓNAI MIHÁLY & SZIGETI FRUZZSINA (2016) A Nyíregyházán tanuló fiatalok képzettsége és oktatással kapcsolatos tervei. In: BALOGH ERZSÉBET, HÜSE LAJOS & TAKÁCS PÉTER (eds) *Nyíregyháza ifjúsága. Acta Medicinae et Sociologica*, vol. 7, No. 20–21, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, Nyíregyháza. pp. 29–47.
- GÁBOR KÁLMÁN (2004) Globalizáció és ifjúsági korszakváltás. In: GÁBOR KÁLMÁN & JANCÁS CsABA (eds) *Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben*. Belvedere Meridionale, Szeged. pp. 28–72.
- HUSZTI ÉVA, TAKÁCS PÉTER & HÜSE LAJOS (2016) A „Nyíregyháza Ifjúsága 2015” kutatás módszertana. In: BALOGH ERZSÉBET, HÜSE LAJOS & TAKÁCS PÉTER (eds) *Nyíregyháza ifjúsága. Acta Medicinae et Sociologica*, vol. 7, No. 20–21, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, Nyíregyháza. pp. 211–218.
- KISPÁLNÉ HORVÁTH MÁRIA & VINCZE SZILVIA (2009) Végzős középiskolások továbbtanulással kapcsolatos motivációi, döntései és az azokat befolyásoló tényezők. *Új Pedagógiai Szemle*, vol. 59, No. 12, pp. 57–73.
- KOVÁCS KLÁRA (2015) *A sportolás mint támogató faktor a felsőoktatásban*. Oktatáskutatók könyvtára 2. CHERD, Debrecen.
- MELEG CSILLA (1996 ed) *Iskola és társadalom. Szöveggyűjtemény*. JPTE Tanárképző Intézet Pedagógia Tanszéke, Pécs.
- NYÜSTI SZILVIA (2012) Oktatási helyzetkép. In: SZÉKELY LEVENTE. (ed) *Magyar Ifjúság 2012. Tanulmánykötet*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest. pp. 90–126.
- PUSZTAI GABRIELLA (2009) *A társadalmi tőke és az iskolai pályafutás*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- OKTATÁSI HIVATAL (2014) *Kvalitatív és kvantitatív felmérés, országos és regionális reprezentatív attitűd vizsgálatok, elemzések kutatás-fejlesztési szolgáltatás. Záró tanulmány*. ELTE PPK Társadalmi Kommunikáció Kutatóműhely és Információs Központ, Budapest.
- SZABÓ FANNI & NAGY ZITA (2015) Észak-Alföld – Regionális Ifjúsági Helyzetelemzés. In: NAGY ÁDÁM & SZÉKELY LEVENTE (eds) *Harmadrész – Magyar ifjúság 2012. Regionális helyzet elemzések*. ISZT Alapítvány – UISZ Alapítvány – Excenter Kutatóközpont, Budapest. pp. 117–150.
- WALTHER, A. ET AL. (2008) *Youth policy in Hungary. Conclusions of the Council of Europe international review team*. Council of Europe Publishing, Strasbourg.